

РЕАКЦИЈЕ НА ЧЛАНАК: „ЕТИЧКИ АСПЕКТ СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА У ЦИВИЛНОЈ СЛУЖБИ“

Војно дело, број 1/2009

Доцент др Бранко Бабић, пуковник*

На основу прочитаног чланка „Етички аспекти служења војног рока у цивилној служби“ аутора Мр Срећка Кузмановића, који је објављен у *Војном делу*, број 1/2009, стр. 206–226, и његове анализе садржаја, а у складу с важећом законском регулативом служења војног рока у цивилној служби, *достављам осврт* на следеће поднасловe у чланку:

1. „Правни основ приговора савести у нашој земљи“, стр. 211–214;
2. „Интервју с приговарачима савести“, стр. 219–224. и
3. „Закључак“, стр. 224–226.

Пре критичког осврта, желим да нагласим да су се у самом предговору поткрале две грешке (страна 206, редови: 19–21. и 29–31):

„Доношењем Уредбе о вршењу војне обавезе која се односи на служење војног рока у цивилној служби (примењује се од 4. новембра 2003. године)...“.

Пре свега, прва Измена и допуна Уредбе о вршењу војне обавезе донета је 29. августа 2003. године и објављена је у „Службеном листу Србије и Црне Горе“, број 37, почетком примене од 15. октобра 2003. године, у наслову нема „која се односи на служење војног рока у цивилној служби“. Затим, датум који је наведен „...(примењује се од 4. новембра 2003. године)...“ односи се на почетак примене Упутства о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе које се односе на служење војног рока у цивилној служби, а не на Уредбу о изменама и допунама Уредбе о вршењу војне обавезе:

„Већина приговарача савести наводили су разлоге који се могу квалификовати као успели покушај обмане комисије за регрутацију“.

* Аутор је запослен у Управи за обавезе одбране, Команда војног одсека Нови Сад. Проблематиком служења војног рока у цивилној служби аутор се бави од њене примене у Републици Србији, а на Факултету безбедности Универзитета у Београду, децембра 2006, одбранио је докторску дисертацију под називом: *Служење војног рока у цивилној служби и њен утицај на систем одбране*.

Овде треба нагласити да захтеве регрута за цивилну службу не решава комисија за регрутацију, него (њен тачан назив) „Посебна комисија“ како је наведено у члану 21а, Уредбе о вршењу војне обавезе.

1. „Правни основ приговора савести у нашој земљи“, стр. 211–214.

На основу анализе садржаја чланка уочавају се следеће чињенице:

– *прво*, обрађује се правни основ приговора савести из Устава СРЈ (члан 137) и Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора (чланом 58, истиче се само да „Регруту се гарантује право на приговор савести“, а не предвиђа служење војног рока у цивилној служби), а даље се у тексту не обрађује право лица на приговор савести из Устава Републике Србије, као највишем правном акту државе у којој живимо. У члану 45, Устав дефинише „лице није дужно да, противно својој вери или убеђењима, испуњава војну или другу обавезу која укључује употребу оружја“ и „лице које се позове на приговор савести може бити позвано да испуни војну обавезу без обавезе да носи оружје, у складу са законом“, што је јако битно за све заинтересоване регрутне обвезнике, за овај вид служења војног рока;

– *друго*, наводи се да је

„Закон о Војсци Југославије регулисао служење војног рока без оружја или у цивилној служби, с тим што је такав начин служења војног рока трајао двоструко дуже (двадесет и четири месеца)“.

Ипак, ту недостаје основна напомена да је тај период трајао до 26. јануара 2002. године када је служење смањено на тринаест месеци;

– *треће*, наводи се да је

„Претпоследњим изменама овог закона служење војног рока са оружјем скраћено на девет месеци, а служење војног рока без оружја, односно служење војног рока у цивилној служби на тринаест месеци, а последњим изменама – на шест, односно девет месеци“.

Сматрам да је недопустиво да се Измене и допуне Закона о Војсци наводе као „претпоследњим“ и „последњим“, што читаоцу не може дати никакве информације ради стицања увида и сазнања о променама трајања војног рока. „Претпоследње“ измене Закона објављене су у „Службеном листу СРЈ“, број 3, од 18. јануара 2002. године (члан 4, а у вези с чланом 296) применом од 26. јануара 2002. године, а „последње измене“ објављене су у „Службеном листу СЦГ“, број 44, од 22. октобра 2005. године, применом од 30. октобра 2005. године (члан 2, а у вези с чланом 296);

– *четврто*, одређивање организација и установа у којима ће се служити војни рок у цивилној служби је право министра одбране и оне се (које се ба- ве делатношћу од општег интереса), његовим Решењем одређују ради упу- ћивања регрута на служење војног рока у цивилној служби. Првим Реше- њем, које је донето 20. новембра 2003. године, одређено је 395 установа у Републици Србији и 206 установа на територији Црне Горе. Прва генераци- ја војника је на служење војног рока упућена 22. децембра 2003. године;

– *пето*, чланом 27 Уредбе о вршењу војне обавезе дефинисано је – регрут, који жели да војну обавезу врши без оружја, „упућује се на служење војног рока без оружја у војну јединицу коју одреди начелник Генералштаба...“, али првом Изменом и допуном Уредбе о вршењу војне обавезе, од 15. октобра 2003. го- дине, постојећи члан промењен је у корист регрута па он „упућује се на служе- ње војног рока без оружја у јединицу или установу Војске или Министарства одбране коју одреди начелник Генералштаба“, а право одређивања, од 5. фе- бруара 2005, прелази с начелника Генералштаба на министра одбране. Овде треба нагласити да је аутор узео у обзир само Уредбу о вршењу војне обавезе из 1994. године, док измене и допуне из 2003. и 2005. године није разматрао;

– *шесто*, чланом 10, став 1 Уредбе о вршењу војне обавезе регулисано је да „Надлежни војни одсек позива и упућује војне обвезнике на лекарске и друге прегледе и психолошка испитивања и регрутовање у складу с планом регрутовања“, док је прва Измена и допуна Уредбе из 2003. године у ставу 2 регулисала: „Надлежни војни одсек дужан је да уз позив за регрутовање достави војном обвезнику и обавештење о праву грађана на приговор саве- сти и законским решењима за његово остваривање“. Аутор је овде погрешно изнео извор тврдње, па наводи „Према одредби члана 10, став 2 Уред- бе о вршењу војне обавезе, од 29. августа 2003. године („Службени војни лист“, бр. 31/03, од 3. новембра 2003. године), а у ствари ради се о Уредби о вршењу војне обавезе која је објављена у „Службеном листу Србије и Цр- не Горе“, број 37, од 29. августа 2003. године и „Службеном војном листу“, број 25, од 8. септембра 2003. године. „Службени војни лист“, број 31/03, прописује Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе које се односе на служење војног рока у цивилној служби;

– *седмо*, аутор даље наводи да

„Служење војног рока у цивилној служби траје девет месеци (ранијом уредбом, тринаест месеци)“.

Треба имати на уму чињеницу да је дужина служења војног рока регули- сана Изменама и допунама Закона о Војсци Југославије која је објављена у Службеном листу СРЈ, број 3, од 18. јануара 2002. године и у Службеном војном листу, број 1, од 31. јануара 2002. године и да је истом Изменом вој- ни рок, чланом 296, став 2 смањен на тринаест месеци, да би 2005. године војни рок био смањен на девет месеци. Уредба никада није дефинисала ду- жину служења војног рока, како наводи аутор;

– осмо, аутор истиче да

„Регрут који жели да војну обавезу обави у цивилној служби подноси захтев надлежном војном одсеку осам дана о пријему позива за регрутацију, у којем наводи разлоге због којих жели да војни рок служи у цивилној служби, те на којим пословима и у којим цивилним организацијама жели да служи војни рок у складу са својим образовањем, склоностима и опредељењем“,

што се коси са одредбама чланова 26 и 26а Уредбе о вршењу војне обавезе. Члан 26 Уредбе о вршењу војне обавезе дефинише поступак регрута за остваривање права за *служење војног рока без оружја, а не и поступак за цивилну службу* („Регрут [...] подноси захтев [...] војном одсеку код кога се води у евиденцији. У захтеву наводи разлоге због којих не жели да војни рок служи под оружјем, као и то на којим пословима у Војсци жели да служи војни рок, у складу са својим образовањем, склоностима и опредељењем“).

Исти члан је два пута мењан, први пут првом Изменом Уредбе, од 15. октобра 2003. године када се јасно разграничава поступак подношења захтева регрута за *служење војног рока са оружјем* и за *служење војног рока у цивилној служби*. *Чланом 26а* дефинисан је поступак регрута за цивилну службу: „Регрут који жели да војну обавезу врши у цивилној служби подноси захтев за *служење војног рока у цивилној служби војном одсеку код кога се води у евиденцији*. У захтеву наводи разлоге због којих жели да војни рок служи у цивилној служби, као и то на којим пословима у организацијама и установама ван Војске и Министарства одбране жели да служи војни рок, у складу са својим образовањем, склоностима и опредељењем“. Овом изменом Уредбе није прецизирано време када регрут може да изјави приговор савести, тако да је пракса показала да су регрути изјављивали приговор савести, од момента увођења у војну евиденцију до 1/3 *служења војног рока са оружјем*, што је надлежним војнотериторијалним органима представљало велико оптерећење у раду.

Другом Изменом и допуном Уредбе, од 5. фебруара 2005, измењен је члан 26а: „Регрут који жели да војну обавезу врши у цивилној служби подноси захтев за *служење војног рока у цивилној служби војном одсеку код кога се води у евиденцији*, у року од осам дана од дана пријема позива за упућивање на *служење војног рока*. У захтеву наводи разлоге због којих жели да војни рок служи у цивилној служби, као и то на којим пословима у организацијама и установама ван Војске и Министарства одбране жели да служи војни рок.“ Значи, од фебруара 2005. године регрути подносе захтев за цивилну службу, пошто су добили позив за *служење војног рока са оружјем с наведеном војном поштом и гарнизонам*. Треба напоменути да је другом Изменом Уредбе *ограничен рок регруту за подношење захтева за служење војног рока без оружја*, у року од 8 дана од дана пријема позива за упућивање на *служење војног рока*.“

Како истиче аутор, „осам дана о пријему позива за регрутацију“ не спомиње се ни у једном члану Уредбе, тако да код читалаца уноси забуну и не-сигурност;

– *девето*, регрут је имао право до 5. фебруара 2005. године да изрази своју жељу где ће обављати цивилну службу „у складу са својим образовањем, склоностима и опредељењем“. Тада је другом Изменом и допуном Уредбе о вршењу војне обавезе то право регруту ускраћено, а одређивање организације у којој ће служити војни рок у искључивој је надлежности чланова Посебне комисије, коју је именовано министар одбране 2003. године;

– *десето*, аутор истиче да

„Старешина организације или установе одређује лице које ће бити одговорно за праћење рада војника...“.

Чланом 27 Уредбе дефинисано је да „Лице одговорно за праћење рада војника на служењу војног рока у цивилној служби у организацији, односно установи је директор те организације, односно установе“. Ни једна организација или установа, која прима војнике на цивилну службу, на свом челу нема „Старешину“, него је то директор, одговорно лице, секретар или неко под другим називом.

Аутор у овом делу текста нигде не обрађује рад организационих јединица Министарства одбране које од децембра 2007, примају војнике на цивилну службу. Тачком 3 Упутства о регулисању служења војног рока („Службени војни лист“, број 31, од 3. децембра 2007. године) регулише се рад са војницима на служењу војног рока у цивилној служби;

– *једанаесто*, на страни 213, став 1, аутор истиче да се

„најновијом уредбом из 2007. године и у установама Министарства одбране...“

обавља друштвено користан рад. У претходном ставу је изнето да је рад војника у организацијским јединицама МО регулисан Упутством, а не „најновијом уредбом из 2007. године“, како аутор наводи;

– *дванаесто*, даље у ставу 1, аутор наводи одредбе Упутства о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе „рад ноћу“, не узимајући у обзир одредбе тачке 16, став 2 Измена и допуна Упутства („Службени лист СЦГ“, број 9, од 4. марта 2005. године) где се „рад ноћу“ брише и даје могућност одговорним лицима да, уз претходну сагласност регрута, поједине регруте одређује и ноћу да обављају друштвено користан рад;

– *тринаесто*, на страни 213, став 2 аутор истиче:

„Војнику на служењу војног рока у цивилној служби припада – војничка плата (као и за војнике у Војсци), и друге накнаде, поред права на накнаду трошкова за смештај и исхрану (што укључује и новчану накнаду за градски превоз)“.

Тачком 17 Упутства о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе дефинише се (у ставу 2), да лице, које је позвано у вези с вршењем војне обавезе, има право на накнаду трошкова за превоз „средствима јавног саобраћаја“, а не само накнаду за превоз средствима градског превоза, јер сви градови, а посебно мања насељена места немају градски превоз;

– *четрнаесто*, на страни 213, став 3 аутор говори о прекиду служења војног рока војнику у цивилној служби и, у вези с тим, о даљем поступку да се војник

„упућује на служење војног рока у војну јединицу или установу Војске или Министарства одбране у којој војни рок служи без оружја...“.

Када је изнео ову чињеницу, аутор није уочио да се у наведене јединице и установе Војске и МО упућују регрути који су служили *војни рок без оружја* (како је наведено чланом 27, став 1 Уредбе), а не војници који су служили војни рок у цивилној служби. Чланом 27б Уредбе, до друге Измене Уредбе (5. фебруар 2005. године), регулисано је да се лице, којем је прекинута цивилна служба, упућује на даље служење војног рока у војну јединицу без оружја, да би другом Изменом Уредбе било регулисано да се такво лице упућује на даље служење војног рока са оружјем у, за то, одређене војне поште (пример: ВП 1423, Сомбор и ВП 6002, Зајечар) одмах по извршеном прекиду цивилне службе, не чекајући следећи упутни рок;

– *петнаесто*, у ставу 4, аутор износи разлоге који су ограничавајући за прихватање захтева за цивилну службу, али који су важили до доношења друге Измене и допуне Уредбе о вршењу војне обавезе (до 5. фебруара 2005. године). Првобитном Изменом и допуном Уредбе право на приговор савести нису могла остварити лица чланови ловачког и стрељачког друштва; лица која се баве продајом и поправком оружја и муниције; лица која раде у војној индустрији или на истраживачким пројектима за потребе Војске. Од фебруара 2005. године то нису ограничавајући фактори за цивилну службу па се чланом 27а Уредбе дефинише да „Право на приговор савести при регулисању војне обавезе, односно права да војни рок служи без оружја или у цивилној служби не може остварити лице: које поседује дозволу за ношење или држање оружја; које је у последње три године поднело захтев за ношење или држање оружја; које је правоснажно осуђивано за кривично дело које се гони по службеној дужности или за кривично дело са елементима насиља које се гони по приватној тужби; које је у последње три године правоснажно кажњавано за прекршаје са елементима насиља“.

На основу наведених петнаест чињеница може да се укаже да аутор недовољно познаје нормативна докумената, која регулишу служење војног рока у цивилној служби и чињеницу да је у обради појединих делова текста узимао у обзир само поједине чланове из:

1. *Уредбе о вршењу војне обавезе* из 1994. године (СЛ СРЈ, број 36, од 29. априла 1994. године, применом од 7. маја 1994. и СВЛ, број 15, од 13. маја 1994. године);

2. прве *Измене и допуне Уредбе* из 2003. године (СЛ СЦГ, број 37, од 29. августа 2003. године, применом, од 15. октобра 2003. године и СВЛ, број 25, од 8. септембра 2003. године) и
3. *Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе* које се односе на служење војног рока у цивилној служби (СВЛ, број 31, од 3. новембра 2003. године, применом, од 4. новембра 2003. године).
У обзир нису узета документа која су наведена у списку литературе.

2. „Интервју с приговарачима савести“, стр. 219–224.

Аутор истиче да је

„Интервју с приговарачима савести спроведен у јулу и августу 2008. године на територији Београда“,

при томе се не наводе организације и установе у којима је спроведен интервју, нити се наводи укупна популација војника која је била на располагању да се укључи у истраживање ради одабира репрезентативног узорка истраживања. Узорак истраживања су чинили војници (48),

„који су у то време били у цивилној служби“.

Треба напоменути да је Решењем министра одбране („Службени војни лист“, број 11, од 4. марта 2008. године) одређено 207 установа у Београду које могу да примају војнике на цивилну службу, од којих је: јавних здравствених установа – 39; установа социјалне заштите – 28; центара за социјали рад – 1; предузећа – 18; предузећа за радно оспособљавање и запошљавање инвалида – 5; установа културе – 21; образовних установа – 59; организационих јединица МО – 27 и осталих установа – 9. Број установа у Београду јесте 11,8%, од укупног броја установа које су одређене на територији Републике Србије. У тим установама цивилну службу просечно служи од пет стотина до шест стотина војника.

Шта је потребно да се зна о интервјуу?

Овом техником се прикупљају мишљења о неком проблему помоћу разрађеног *система питања*. Интервју се води усмено, испитивач има увид у понашање испитаника и може да активније учествује и интервенише кад осети да испитаник не разуме питање и да остави утисак о искрености и мотивисаности испитаника за сарадњу. Због тих предности интервју је веома често коришћена техника. Слабе стране ове технике су: споро прикупљање података, *немогућност испитивања великих узорака*, дуготрајна обука анкетара, компликована обрада података и веома висока цена целог истраживања. Најчешће се користи *као допунско средство* за продубљивање података прикупљених упитником на великом броју испитаника. Питања у интер-

вјуу морају бити *прецизно структурирана и формулисана*. Основна зами-сао при избору узорка и њеној употреби заснива се на примени индуктивног поступка. Из једног ширег скупа потенцијалних испитаника (популације) истраживач *бира ограничен број испитаника* (узорак), а затим на основу резултата добијених на том ограниченом скупу изводи *закључке* за цео основни скуп (популацију). Оспоравање поступка индуктивног закључивања у емпиријским истраживањима, од логичара и филозофа, старо је колико и емпиријско истраживање. У нашем случају овај проблем могао би бити постављен у следећем облику: „Како може да се закључује било шта о мишљењима, уверењима, ставовима и знањима војника који служе војни рок у цивилној служби, о мотивима јављања на цивилну службу када, по правилу, нисмо у могућности да испитамо све њене припаднике, већ само њихов мањи део, у овом случају испод 10% популације?“. Значи, при избору узорка испитаника неопходно је да се обезбеди да је ужи скуп *репрезентативан* у односу на целину о којој се закључује.

За класификацију типова узорака најчешће се користи податак да ли су испитаници изабрани на основу неког модела заснованог на теорији вероватноће или не. Типови узорака који нису одабрани на основу модела заснованих на теорији вероватноће најчешће се класификују као пригодни, намерни или квотни. Најважнији (и најчешће коришћени) узорци изабрани на основу теорије вероватноће су: прост случајни и стратификовани узорак. Прост случајни узорак најчешће се дефинише као узорак у којем свака јединица ширег скупа (популације) има приближно исту вероватноћу да уђе у узорак. Термин „случајност“ не указује на одсуство правилности у избору узрока (као што би се из назива типа узорка могло да закључи), већ на подједнаку шансу сваког припадника ширег скупа да буде изабран у узорак.

На основу искуства у истраживању друштвених процеса и појава може да се укаже да је осетљивост резултата на грешке подједнака у свим фазама истраживања. Према томе, и најбоље урађен истраживачки план и добро изабрани (или конструисани) инструменти, а и најбрижљивије изабран узорак и испланирана обрада података не обезбеђују поуздане резултате, ако у теренској фази истраживања нису обезбеђени услови за њено успешно извођење, као што су: инструменти морају имати јасна и прецизна упутства тако да испитаник тачно зна шта се од њега тражи; просторија у којој се изводи испитивање мора бити пространа и светла; избор оптималног времена за испитивање (најпогоднији термин је у јутарњим сатима, а најнепогоднији у касним вечерњим, непосредно после ручка или напорног посла); да ли су пре испитивања испитаници имали неки буран састанак, да ли су преморени и тако даље.

Ови организационо-технички захтеви се релативно лако задовољавају. Међутим, избор способних и поузданих теренских сарадника, већ је знатно већи проблем. Истраживач мора да пронађе заинтересоване и подесне кан-

дидате за сараднике на терену, мора да их стручно и материјално мотивише за рад и добро обучи. Поред општих услова (мотивисаност, опште и стручно образовање), теренски истраживач мора да поседује и нека друга својства личности као што су: способност брзог и лаког успостављања контакта с људима, савесност и објективност.

Када се имају у виду наведене чињенице о интервјуу, могу да се поставе следећа питања:

1. да ли је, у припреми интервјуа, био урађен и разрађен систем питања из области цивилне службе на основу којих би се могли извести валидни закључци за целу популацију или се цело истраживање свело на једно питање: „Који су мотиви вашег јављања за служење војног рока у цивилној служби, да ли је то приговор савести или сте се руководили неким другим разлозима“;
2. да ли је величина узорка истраживања репрезентативна (48 војника) у односу на популацију (500 војника) и да ли се на основу добијених резултата могу извести валидни закључци;
3. зашто аутор није користио упитник у истраживању, а преко интервјуа прикупио допунске податке;
4. како прецизно да се формулишу питања када је у истраживању аутор користио само једно питање;
5. којим принципом се руководио у избору узорка истраживања: војника организација и установа и
6. да ли аутор сматра да су добијени резултати интервјуа валидни да се могу извести закључци за целу популацију војника.

Аутор на 219. страни истиче:

„Већина приговарача савести наводили су разлоге који се могу класификовати као успели покушај обмане комисије за регрутацију“.

Овде треба поново истаћи да захтеве регрута за цивилну службу не решава комисија за регрутацију, него за то формирана Посебна комисија, од стране министра одбране, а како је то регулисано Уредбом о вршењу војне обавезе, у члану 21а. Поставља се оправдано питање (а то, сигурно, није утврђено) шта су војници у својим захтевима (за цивилну службу) наводили као разлоге приговора савести. Уколико су наведени разлози које аутор истиче у свом истраживању (задржавање посла; неодсуствовање од куће; неспособност прилагођавања на војничке услове живота и рада; мањи број часова рада; неодржавање од мајчине кухиње и избегавање обавезе служења у резервном саставу), онда то не би могли бити разлози приговора савести. У вези с тим, може да се постави оправдано питање и члановима Посебних комисија зашто су такав захтев позитивно решили. Уколико регрути нису навели претходно наведене разлоге, него су, на пример, њихови раз-

лози били: боји се рата или презире рат као начин решавања конфликта – онда су чланови Посебне комисије донели исправну одлуку. Имајући то у виду, не може се извести валидан закључак да ли су регрути „обманули комисију за регрутацију“ или не.

На истој страни аутор истиче:

„Оправдан је страх да одласком на редовно служење војног рока нико неће моћи да гарантује да ће после његовог одслужења они моћи да наставе тамо где су већ били запослени“.

Аутор не узима у обзир чињеницу из Закона о раду, VI поглавље, одељак 7 – мировање радног односа. Чланом 79 регулисано је да запосленом лицу *мирују права и обавезе* које се стичу на раду и по основу рада, ако одсуствује са рада због одласка на одслужење, односно дослужење војног рока. Даље, аутору би требало бити познато да запослени радник коме су мировала права и обавезе по основу служења војног рока, има право да се у року од петнаест дана, од дана одслужења, врати на рад код послодавца. Пре одласка на одслужење војног рока запосленом раднику доноси се Решење о мировању права и обавезе из радног односа и врши се његова одјава осигурања у Фонду ПИО. Да је аутору била позната та чињеница, не би на 220. страни, на крају првог пасуса, изјавио:

„Уочени проблем може се решити изгласавањем закона да запосленим војницима који су на редовном служењу војног рока послодавац обезбеди повратак на посао након одслужења војног рока“.

На страни 220, први пасус, аутор наводи:

„С етичког становишта жеља да се задржи пронађени посао једини је разлог за који се лажни приговарачи савести не могу у потпуности осудити“.

Овде се не ради о осуди лажних приговарача савести или оних који то нису. Поступак за остварење права на приговор савести и цивилну службу јесте јасно дефинисан и чланови Посебне комисије треба да раде према њему. Није познато читаоцу (верујем ни самом аутору), да ли су регрути у свом захтеву навели разлог за приговор савести „да не изгубе посао“ или су га изнели током спроведеног интервјуа. Уколико су га навели у свом захтеву, онда се ради о грешци коју су учинили чланови Посебне комисије па су регруту позитивно решили захтев.

У другом пасусу, аутор образлаже став 15% правих приговарача савести и наводи поједине цитате из дела Достојевског, Гроздића, Иљина. На основу којих показатеља из интервјуа јесте аутор извео поједине цитате и закључке? Да ли се ради о „презиру и страху од рата“ или су у току интервјуа добијени и други одговори који нису презентовани у чланку.

На основу којих показатеља аутор износи тврдњу на 221. страни, пасус 1:

„Међутим, нису на прави начин васпитавани о животу који је пред њима и који је пун динамике, неизвесности и промена, што за последицу има њихову неспремност да се стављају у разне ситуације“.

Да ли је то критика породичног васпитања, родитеља регрута, или система у целини? На основу „неспремности да се прилагоде на војничке услове живота и рада“ и „неспремности да се одрекну мајчине кухиње“ не бих се усудио да изрекнем квалификацију „... нису на прави начин васпитавани...“. Овде треба имати у виду чињеницу да је Устав Републике Србије, чланом 45 дао право сваком лицу да изјави приговор савести и да га може остварити (или не) у складу с важећим законима. Зашто овде да се приговара регрутима да „... нису на прави начин васпитавани...“ када се позивају на своје уставно право. Инструмент на основу којег би се чланови Посебне комисије уверили да је разлог (који је регрут навео у молби за цивилну службу) прави разлог приговора савести није откривен, можда и због чињенице што чланови Посебне комисије немају право да траже од регрута да образложе разлоге савести.

Даље, у истом пасусу аутор износи лични став:

„Остаје жал за тим временима када се испраћај у војску изједначавао са свадбом, али је најжалије да ни ти младићи ни њихове породице нису свесне чињенице о тој великој позитивној промени које млади људи за тих неколико месеци доживе након одслужења класичног војног рока“.

Није препоручљиво да се лични став јавно износи, поготово не у склопу резултата истраживања, јер се до наведене тврдње није дошло током интервјуа.

Даље, у другом пасусу, аутор износи:

„... са којим правом можемо у потпуности осуђивати ове момке када смо свесни чињенице да се један број синова професионалних војних лица и цивилних лица на служби у Војсци, о наговору или прећутној сагласности својих родитеља, опредељује за овај избор“.

Читалац мора да се запита како осуђујемо „ове момке“ и на који начин, ко их осуђује, преко чега (или кога), на који начин је изречена осуда и тако даље. Све су ово питања на која аутор мора дати детаљнији одговор, али одговор који је у вези с резултатима истраживања, а не да се даје лични став или суд. То се исто односи и на други део пасуса који се односи на синове војних и цивилних лица. На основу којих података и показатеља је аутор дошао до овог закључка: да ли на основу неформалних разговора, с

ким, када, на основу којих питања, да ли на основу званичних података из војнотериторијалних органа и команди или неког другог извора? Износити такве тврдње је неозбиљно од аутора, а поготово од научног радника.

У првом пасусу, на 222. страни, аутор истиче:

„У нашем случају не само да је заказала осуда јавног мњења већ је наишла на дубоки зид ћутања и прећутне сагласности“.

Даље, аутор износи тврдњу:

„сигуран сам да су они свесни да њихове одлуке нису моралне, али се ипак опредељују за такав корак“.

Може да се постави оправдано питање, како је током истраживања аутор дошао до наведених тврдњи, чиме поткрепљује изнете чињенице. То су само нека питања на која треба дати валидан одговор када се узимају у обзир закључци резултата истраживања, јер су они изнети у поглављу „Интервју с приговарачима савести“. Можда је требало да коментари аутора буду истакнути у неком другом поглављу, а не у резултатима истраживања.

У другом пасусу, на 222. страни, аутор истиче:

„... да нису информисани о томе шта се подразумева под приговором савести...“.

То је супротно одредбама Уредбе о вршењу војне обавезе, у којој је, чланом 5 дефинисано: „Позив за упућивање на служење војног рока садржи поуку о праву на изјављивање приговора савести.“ У вези с тим, сва заинтересована лица била су званично обавештена о праву на приговор савести (позивом) и преко огласне табле у седишту свих војних одељака. Допунске информације су могли добити (и добијају) од овлашћених лица из војних одељака и војних одсека. Оптуживати државу да је „највише крива“ због неинформисаности регрута јесте неозбиљно, имајући у виду чињеницу да су важећим законским актима, пре свега Уставом, сви регрути обавештени о праву које им је дато на основу изјављивања приговора савести.

У истом пасусу, аутор и даље користи термин „обмањују регрутну комисију“, уместо Посебну комисију која решава захтеве регрута који су изјавили приговор савести.

У вези с овим поглављем истичем:

1. веома штуро се образлажу добијени резултати истраживања, можда из разлога што је истраживање узимало као основу за своје закључке само једно питање из којег се није могло донети више закључака;

2. изабран је мали узорак истраживања (испод 10%) па се на основу тог узорка не могу донети генерални закључци за целу популацију;

3. у постојеће резултате истраживања аутор уграђује поједине цитате Достојевског, Иљина, Гроздића, што је требало да се уради у посебном поглављу, а да се износе само резултати до којих се дошло током спроведеног интервјуа;

4. дају се лични коментари појединих делова из интервјуа, што није препоручљиво у научним радовима;

5. не познају се одредбе Закона о раду, у вези с радним односом запослених лица која одлазе на служење војног рока, не раздвајају се лица да ли служе са оружјем или служе у цивилној служби. За сва лица, која извршавају обавезу служења војног рока, Закон предвиђа иста права;

7. интервју није узео као основу разраду системских питања, већ само једно питање, које није прецизно структурирано и формулисано па је из тог разлога и обухваћен мали број испитаника;

8. аутор недовољно познаје нормативна документа која дефинишу приговор савести и цивилну службу, посебно, *Уредбу о вршењу војне обавезе, Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе* које се одnose на служење војног рока у цивилној служби, а пошто у литератури не спомиње, и *Упутство о вођењу евиденције и извештавању о служењу војног рока у цивилној служби* (Сектор за људске ресурсе, Управа за обавезе одбране, инт. бр. 2276-1, од 13. маја 2008. године).

3. „Закључак“, стр. 224–226.

У закључку аутор предлаже одређена решења за превазилажење

„несагледивих негативних последица... коришћењем одређених лекова... по препоруци лекара... у редовној примени“, као што су:

1. да „цивилна служба траје двоструко дуже“,
2. да „војник на редовном одслужењу војног рока не може да изгуби посао“,
3. „преиспитивање институција и установа у којима може да се цивилно служи војни рок, јер су многе од њих изузетно примамљиве за регруте“,
4. „да се забрани регрутној комисији... да узима у обзир жеље регрута“,
5. „да се формира јавни списак особа које ургирају за своје штићенике...“
6. да „Министарство одбране формира посебну комисију која би најмање једанпут месечно контролисала извршавање радне обавезе регрута...“,
7. „да се прва половина војног рока у цивилној служби мора служити у јединицама ВС...“ и
8. „повести кампању којом би се подржало цивилно служење војног рока само за оне регруте који истински имају приговор савести...“.

Посебну анализу заслужују решења која су наведена под редним бројевима 2, 4 и 6, имајући у виду да су она предвиђена законским и подзаконским актима.

Законом о раду, чланом 79 регулисано је да „запосленом лицу мирују права и обавезе које се стичу на раду и по основу рада“, док је на одслужењу војног рока и да запослено лице има право да се, у року од петнаест дана од дана одслужења војног рока, врати на рад код послодавца.

Чланом 21а Уредбе о вршењу војне обавезе регулисан је рад Посебне комисије, поред осталог, она има задатак да обави разговор с регрутом, а при одлучивању о захтеву регрута користи списак организација и установа с укупним бројем слободних места на којима се може остварити та служба. Тачком 14 Упутства регулисано је да Посебна комисија, по захтеву регрута, доноси решење о служењу војног рока у којем утврђује дужину војног рока и организацију или установу у којој ће регрут да служи војни рок. Детаљан рад чланова Посебне комисије је регулисан у Упутству о вођењу евиденције и извештавању о служењу војног рока у цивилној служби, од 23. до 33. тачке. Тачком 30 дефинише се поступак одређивања адекватне организације или установе за сваког регрута: 1. користе списак организација и установа у којима се војни рок служи у цивилној служби; 2. користе укупан број слободних места (на основу израђеног Плана попуне организације – установе); 3. користе израђени „Преглед потреба за попуном са војницима на служењу војног рока у ЦС“; 4. користе податке о здравственој способности регрута и њиховим психофизичким способностима; 5. користе податке о степену образовања, занимању као и о другим квалификацијама регрута и 6. воде рачуна да регрут не може бити распоређен у организацију – установу у којој је запослен или у којој раде чланови његове уже породице. Жеља регрута за одређеном установом или организацијом, за чланове комисије, никада није била пресудна да би му се одредила установа.

Изменама и допунама Уредбе о вршењу војне обавезе, чланом 55а регулисан је надзор над остваривањем права и вршењем дужности војника који војни рок служе у цивилној служби. „Организациона јединица део Министарства одбране надлежна за војну обавезу врши... и контролу војника који служе војни рок... у цивилној служби, као и ... организација или установа ван Војске и Министарства одбране“. Значи, Уредба је регулисала контролу рада војника као и организација и установа. Од министра одбране, на нивоу војнотериторијалних команди, одређена су лица која могу да врше контролу рада војника и организација. Предлог аутора да се, најмање једном месечно, контролишу војници јесте нереалан, будући да на територији Републике Србије преко 1.900 установа прима војнике и да овлашћена лица немају могућности да изврше контролу свих установа у току године, а камоли једном месечно.

Аутор у другом пасусу, на 225. страни, наводи услове за стављање на списак установа у којима може да се служи војни рок у цивилној служби:

„да је та институција на буџету државе и да је склопила уговор с Министарством одбране“.

Тачком 42 Упутства о вођењу евиденције и извештавању о служењу војног рока у цивилној служби регулише се Уговор између Министарства одбране и организације, односно установе потписује тек након што министар одбране Решењем одређену установу стави на списак за пријем војника на служење војног рока у цивилној служби. Уговором се уређују међусобна права и обавезе у односу на војнике који војни рок служе у цивилној служби у тој организацији, односно установи. Да би нека установа била стављена на списак, мора да испуни следеће услове: 1. да је Решењем министра одбране одређена за пријем војника; 2. бави се делатношћу од општег интереса; 3. финансира се из буџета чији је оснивач орган државне управе и 4. обезбеђује и исплаћује новчане принадлежности (плате и путне трошкове) војницима, а не само да је на буџету државе, како аутор истиче.

На истој страни, у трећем пасусу, аутор говори о обуци војника:

„војник се обучава према програму за обучавање грађана за одбрану земље“,

не узимајући у обзир чињеницу да се циљ обучавања у Упутству о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе, које се односе на служење војног рока у цивилној служби, мењао. Тачком 21 Упутства регулисано је да се за време служења војног рока у цивилној служби војник у организацији или установи обучава по програму приправника одређене школске спреме и по програму обучавања грађана за одбрану земље. Обучавање војника по програму за приправника вршило се у организацијама и установама (до 4. марта 2005. године), на начин и по садржају како је то уређено прописима за делатност коју обавља организација или установа у којој војник врши друштвено користан рад, као и општим актима те организације или установе. Од 4. марта 2005. године, војник се у организацији или у установи обучава „за обављање друштвено корисног рада, прописаног општим актима организације или установе“.

У организацији Управе за ванредне ситуације МО, војник се обучавао за одбрану земље према плановима и програмима које је прописало Министарство одбране, а у складу са основама планова и програма обучавања за одбрану земље. Ради се о два плана и програма: *прво*, чланом 27в Уредбе о вршењу војне обавезе министар одбране је 31. августа 2004, прописао План и програм обучавања за одбрану земље војника на служењу војног рока у цивилној служби и *друго*, чланом 14, став 2, тачка 29 Закона о одбрани и чланом 27в Уредбе о вршењу војне обавезе, Управа за ванредне ситуације МО је прописала План и програм обуке војника на служењу војног рока у цивилној служби (инт. бр. 840-54/2008-03).

На основу којих показатеља аутор износи тврдњу да

„од предвиђених активности једино се реализује обука у гашењу пожара...“?

Да ли је аутору позната чињеница да је с Црвеним крстом Србије и Вантротасним савезом Србије, Управа за ванредне ситуације потписала Уговор о пословно-техничкој сарадњи о извођењу дела обуке са војницима из стручно-специјалистичке обуке, тј. обуке из области прве помоћи (30 часова) и обуке из области заштите од пожара и спасавања из рушевина (30 часова)? Иста обука се и реализује по датим темама и наставним јединицама. Чињеница је да се обука не реализује са свим војницима, због ограничених материјалних средстава, али треба да се истакне да је она интензивирана током 2008. и 2009. године. Тако је на територији надлежности Војног округа Нови Сад, до сада, обуку завршило 28% војника, који су одслужили војни рок у цивилној служби. Слично је стање и на подручју ВОк Београд и Ниш.

Актом или нормативним документом није регулисано да „од 2008. године регрутне комисије траже запосленим регрутима... и потврду фирме којим се замрзава њихов радни однос“. Чланом 27а Уредбе о вршењу војне обавезе јасно је прописано ограничење за цивилну службу, у којима се не наводи „потврда фирме“.

На 226. страни аутор наводи:

„претходним прописима до трећег месеца војног рока могло је да се искористи право на приговор савести...“,

не наводећи нормативни докуменат којим је то регулисано. Чланом 26а Уредбе о вршењу војне обавезе регулисано је да „Захтев за служење војног рока у цивилној служби може поднети и војник на одслужењу војног рока, пре истека 1/3 војног рока. Надлежни војни старешина такав захтев прослеђује војном одсеку у року од 48 сати“. Ово право су остварили војници до 5. фебруара 2005. године када им је другом Изменом и допуном Уредбе то право укинато.

Даље, аутор наводи:

„институције које потпишу уговор с Министарством одбране... новчане принадлежности за сваког регрута надокнадиће Министарство“,

што не одговара стварном стању, јер се и ова проблематика исплате новчаних принадлежности регрутима мењала. Чланом 27 Уредбе то је регулисано на следећи начин: *прво*, од 15. октобра 2003. године до 5. фебруара 2005. године Министарство одбране је исплаћивало новчане принадлежности; *друго*, од 5. фебруара 2005. године до 27. јануара 2007. године „Организација, односно установа рефундира Министарству одбране трошкове примања војника који војни рок служе у цивилној служби“ и *треће*, од 27. јануара 2007. године „Организација, односно установа обезбеђује и исплаћује трошкове примања војника који војни рок служе у цивилној служби“.

На основу критичког осврта (с обзиром на наведена три поднаслова у чланку), може да се укаже аутору и читаоцима да се у припреми рада, који у себи има и одређене резултате истраживања, мора приступити крајње обазриво и одговорно. У тумачењу појединих ставова аутор не сме да износи свој став или суд, него мора веродостојно да објави добијене резултате истраживања. У обради текста морају да се прате промене у нормативним документима, а не да се износе само првобитна решења.

Треба да се истакне да у списку литературе, која обрађује наведену тематику, аутор није навео ниједан нормативни акт о приговору савести и цивилној служби. Наведену проблематику дефинишу:

1. *Устав Републике Србије*, „Службени гласник Републике Србије“, број 83, од 1. октобра 2006. године и допуна „СГ РС“, број 98, од 10. новембра 2006. године;

2. *Уредба о вршењу војне обавезе* (СЛ СРЈ, број 36, од 29. априла 1994. године, применом од 7. маја 1994. и СВЛ, број 15, од 13. маја 1994. године);

3. прва *Измена и допуна Уредбе о вршењу војне обавезе* (СЛ СЦГ, број 37, од 29. августа 2003. године, применом од 15. октобра 2003. године и СВЛ, број 25, од 8. септембра 2003. године);

4. друга *Измена и допуна Уредбе о вршењу војне обавезе* (СЛ СЦГ, број 4, од 28. јануара 2005. године, применом од 5. фебруара 2005. године и СВЛ, број 3, од 10. фебруара 2005. године);

5. трећа *Измена и допуна Уредбе о вршењу војне обавезе* (СГ РС, број 6, од 19. јануара 2007, применом од 27. јануара 2007. године);

6. четврта *Измена и допуна Уредбе о вршењу војне обавезе* (СГ РС, број 86, од 21. септембра 2007, применом од 29. септембра 2007. године и СВЛ, број 24, од 5. новембра 2007. године);

7. *Упутство о регулисању служења војног рока у цивилној служби у организационим јединицама МО* (СВЛ, број 31, од 3. децембра 2007. године, применом од 4. децембра 2007. године);

8. *Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе које се односе на служење војног рока у цивилној служби* (СВЛ, број 31, од 3. новембра 2003. године, применом од 4. новембра 2003. године);

9. *Измена и допуна Упутства о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе које се односе на служење војног рока у цивилној служби* (СЛ СЦГ, број 9, од 4. марта 2005. године, применом од 12. марта 2005. године и СВЛ, број 8, од 28. марта 2005. године);

10. *Упутство о вођењу евиденције и извештавању о служењу војног рока у цивилној служби*, издање Сектора за људске ресурсе, Управа за обавезе одбране, инт. бр. 2276-1, од 13. маја 2008. године;

11. *Закон о Војсци Србије*, „Службени гласник Републике Србије“, број 116, од 11. децембра 2007. године и „СВЛ“, број 34, од 24. децембра 2007. године;

12. *Закон о Војсци Југославије*, „СЛ СРЈ“, број 43, од 27. маја 1994. године, измене и допуне „СЛ СРЈ“, бројеви 28/96, 22/99, број 44, од 25. јуна 1999; број 74, од 25. децембра 1999; бројеви 3/02, 37/02, 1/03, 3/03; „СЛ СЦГ“, бројеви 7/05 и 44/05, од 22. октобра 2005. године;

13. *Закон о раду*, „СГ РС“, број 73, 2001. године;

14. *Решења и допуна Решења о одређивању организација и установа које се баве делатношћу од општег интереса у које ће се упућивати регрути на служење војног рока у цивилној служби:*

- *Решење* „СВЛ“, број 32/03, од 20. новембра 2003. године;
- *Допуна решења* „СВЛ“, број 37/03, од 31. децембра 2003. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 12/05, од 21. априла 2005. године;
- *Допуна решења* „СВЛ“, број 20/05, од 13. јуна 2005. године,
- *Допуна решења*, „СВЛ“, број 34/05, од 19. септембра 2005. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 3/06, од 25. јануара 2006. године;
- *Допуна решења* „СВЛ“, број 15/06, од 25. маја 2006. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 37, од 30. новембра 2006. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 16, од 13. августа 2007. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 28, од 19. новембра 2007. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 11, од 04. априла 2008. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 27, од 30. јуна 2008. године;
- *Решење* „СВЛ“, број 44, од 21. новембра 2008. године и
- *Решење* „СВЛ“, број 8, од 23. марта 2009. године.